

Predgovor

Kad sam odlučio obratiti se našoj ukupnoj javnosti ovakvim radom, dakle napisati knjigu o razvoju, želio sam da ovo što sada objavljujem bude neka teorijska i metodološka osnova analize dosadašnje strategije razvoja BiH učinjene iz sasvim određenog, mogu reći specifičnog, kuta gledanja. Također da to bude teorijska podloga za dizajniranje drugačije razvojne strategije na bilo kojoj razini, ali i menadžmenta poduzeća. Neki od kritičara rukopisa u pripremi ustvrdili su da rad ima malo praktične vrijednosti za analizu strategije i prakse razvoja u nas.

U prvom trenu to me zabrinulo, jer koga će onda interesirati neka apstraktna razglabanja o razvoju, kad nas sve muče svakodnevni problemi i potreba da ih uspješno rješavamo. Ali, pažljivo ponovno iščitavanje teksta uvjerilo me da je ovo što je tu napisano i te kako povezano s našom razvojnom praksom i da će čitatelji lako naći vezu jednog i drugog. Mišljenja sam da ljudima ne treba servirati gotova rješenja u „znanstvenoj“ obladi, nego im pružiti intelektualna sredstva da oni razmotre i shvate prirodu problema s kojima se društvo susreće, pa da i sami doprinesu rješenjima koja su u njihovu interesu, a ne da to netko treći za njih čini.

U mnogobrojnim slučajevima sam se uvjerio da takva „znanstvena i objektivna“ rješenja često nisu u interesu većine, nego raznih privilegiranih grupa. Zato, što takva većina manje zna, manje gura svoj nos u ono što takve grupe žele na svoj način i za svoj račun riješiti.

Ako u ovom radu ima barem nešto što može pomoći da čitatelj bolje razumije što se oko njega zbiva i da shvati koliko je važno da i sam u tim zbivanjima sudjeluje, onda je ova knjiga postigla svoj cilj. S tom namjerom je i napisana.

Ukoliko je čitatelj uzeo u ruke ovu knjigu zato što ga zanima razvoj, a nije se prethodno tom problematikom sustavno bavio, začudit će se opsežnošću onoga što je o razvoju napisano. Nema kraja radovima, člancima, dokumentima, knjigama, ali i studijama i studentskim udžbenicima, koji na različite načine tretiraju raznovrsne komplekse pojava koje se „razvijaju“.

Zbog toga, kako nikoga ne bismo doveli u zabunu, moramo odmah na početku jasno reći na što se odnosi naše bavljenje razvojem. Definirat ćemo taj prostor s tri odrednice: ljudsko biće – društvo – priroda. Zatim slijedi još jedno određenje: ljudsko biće – društvo – priroda u rekurzivnoj interakciji.*

Kako ovo sigurno nije prvi (a ni posljednji) rad koji razmatra ovako definiran prostor razvoja, jasno je da mu je prethodila golema rijeka radova u tom području, radova prema kojima se moralo na neki način odrediti. Razmatranje tih ranijih doprinosa ovdje je vrlo reducirano. Nema potrebe čitatelja uvlačiti u detaljne povijesne, filozofske i teorijske analize razvoja, jer ovaj rad samo želi pokazati jedan mogući, barem donekle originalan, način gledanja na razvoj na osnovi navedene trijade. Stoga je dio koji govori o drugim pristupima razvoju zasnovan na selekciji onoga što autor smatra relevantnim za svoj vlastiti pristup.

Netko drugi napravio bi možda sasvim drugačiji izbor i izvukao posve različite zaključke. Zato ovo i jest autorski rad i nema pretenzija da svoju subjektivnost krije iza paravana znanstvenosti kao pune objektivnosti. Kakav odnos autor ima prema objektivnosti u ovoj znanstvenoj disciplini, kao i u znanosti uopće, biti će čitatelju tijekom čitanja sasvim jasno, pa zato na samom početku nije potrebno to detaljno obrazlagati.

Već u prvom dijelu, koji predstavlja svojevrstan povijesni uvod u teoriju, strategiju i praksu razvoja, javlja se stanoviti broj iskaza i pojmova koji se koriste u stručnoj literaturi, a ne možda i u svakodnevnom životu. Želja nam je da i čitatelju bez neke posebne stručne osnove ovaj tekst odmah ne dosadi zato što ga zasipa „mudrostima“ iz uske struke, pa su u posebnom okviru nešto podrobnije neki od tih pojmova objašnjeni, a ponegdje su i potkrijepljeni primjerima. Također, dosta je i takvih pojmova koji se u početku samo spominju, a koji dobivaju više prostora i cjelovitije

* A na tome zasnovani humani održivi razvoj je ustvari imperativ koji glasi: omogućiti svima i svakome da u svom zajedništvu uživaju u bogatom i dostojanstvenom postojanju.

se određuju u drugim dijelovima rada. Međutim, time ipak nije bilo moguće izbjeći neke teorijske i metodološke rasprave, kao ni njihovo kratko naznačavanje i pozivanje na druge izvore i autore, kako se ne bi rad pretrpao takvim objašnjavajućim tekstom.

U drugom poglavlju predložen je autorski pristup humanom održivom razvoju kao kompleksnom, ali jedinstvenom konceptu razvoja koji ima više različitih aspekata, kao što su društveni, tehnološki, okolinski, ekonomski. No, svi ti aspekti služe, izviru i uviru u pojedinca koji djeluje kroz mnogobrojne mreže kojima pripada.

Upravo je ekonomski aspekt razvoja središnja tema razmatranja trećeg poglavlja, što se po tradiciji smatra najvažnijim aspektom razvoja uopće, a često se, vjerujem pogrješno, razvoj poistovjećuje s ekonomskim rastom. Iz predloženog koncepta humanog održivog razvoja proizlazi da se ekonomski aspekt mora tretirati s drugačijih teorijskih osnova različitih od onih koje su danas još uvijek dominantne. Za takve tvrdnje podastiru se brojne analize i argumenti. Svaki čitatelj na kraju može sam zaključiti da li je takav pristup za njega prihvatljiv i da li bi se i sam zalagao za strategiju razvoja koja se zasniva na predloženim konceptima. I autor će nastojati da u skoroj budućnosti dade svoj doprinos analizi postojeće i prijedlozima buduće strategije razvoja BiH, a možda i šireg balkanskog okruženja.

U četvrtom poglavlju opisuju se pristupi koji su već razvili praktični instrumentarij djelovanja u ekonomskoj i društvenoj oblasti, a koji su komplementarni s ponuđenim konceptom humanog održivog razvoja, koji još nema razrađenu vlastitu strategiju i nije primijenjen u praksi.

Tu su i neki novi teorijski prodori koji mogu uvjeriti čitatelja da koncept humanog održivog razvoja nije ni usamljen niti predstavlja neki sporedni način promišljanja o razvoju. Takvi već postojeći i primijenjeni pristupi razradili su zavidno široku lepezu analitičkih i operativnih sredstava i instrumenata koje je bilo korisno razmotriti kako bi čitatelj spoznao da se u ovom području ne radi o jalovoj teorijskoj priči, nego o pristupu koji već nalazi svoje mjesto u stvarnosti i praksi niza zemalja.

Naravno, s obzirom na raznovrsnost tema koje se tretiraju u ovom radu, tim smo instrumentima posvetili samo onoliko pozornosti koliko je potrebno da se stekne jasna slika o tome što oni predstavljaju i kako se koriste. Koga detaljnije ova problematika interesira upućujemo ga na literaturu gdje se o tome može detaljnije informirati. Ne radi se samo o opisu tih pristupa, već vodimo dijalog između njih i koncepta humanog održivog razvoja, te tako i samim načinom rada na knjizi potvrđujemo metode koje razvijamo u intelektualnoj organizaciji svakog pojavnog iskustva iz oblasti našeg interesa.

Jedna se grupa pojmova ponavlja vrlo često. Reklo bi se - prečesto. To su pojmovi kao sustav, sistemski, sistemčnost, pristup, kompleksnost... Nije ih bilo moguće izbjeći i molim čitatelje da to uvažē. Nisam uvjeren da bi moja uporaba sinonima i način izražavanja u potpunosti zadovoljila stroge jednojezične kriterije, te sam dužan objasniti čitateljicama i čitateljima da na taj način pišem već dugi niz godina i da to niti mogu niti želim izmijeniti. Stoga zahvaljujem lektoru što je tolerirao takav moj stav te nije kriv za moja jezička odstupanja. Stalo mi je jedino do toga da tekst bude logički, teorijski i/ili empirijski utemeljen i razumljiv, te da poruka koju nosi bude svakome jasna.

Često u zagradi, pored prijevoda i tumačenja na hrvatskome jeziku, stoji i engleski izraz, a neke kratice nisu kratice našeg prijevoda nego originalnog engleskog izraza. Ako se bez tumačenja u našim medijima uvode riječi kao „backstage“, „image“, „event“, onda je sigurno mnogo opravdanije da se i u ovoj knjizi stručni engleski izrazi navedu i onda kad su dana i objašnjenja našim prijevodom. Uz sve to nadam se da će svaki čitatelj naći ponešto što će privući njegovu pažnju i možda mu pomoći da neke od razmatranih problema ubuduće gleda na nov način.

U Mostaru 1. srpnja 2007.